

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.65-1.8>**З. Я. Гнатів**докторант кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ПРОБЛЕМА ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті виявлено сутність естетичного виховання у фаховій підготовці майбутніх учителів у сучасних умовах; з'ясовано особливості цього процесу в умовах інтернаціоналізації вищої освіти. Результати фахової підготовки майбутніх педагогів сьогодні визначаємо в термінах компетентностей, які наповнені прагматичним змістом, а саме включення в навчальний процес тих програм, засвоєння яких дає змогу майбутньому педагогу адаптуватися до вимог ринку праці, бути конкурентоспроможним, відчувати свою ідентичність у суспільно-культурному просторі держави проживання та Європи. Прагматизм намірів, сподівань і зусиль із боку як особистості, так і держави у процесі інтернаціоналізації освіти загострює важливість естетичного компонента, що є основою для емоційного, дає людині єдність чуттєвого і раціонального досвіду шляхом від сприйняття через переживання до осмислення. Естетичне виховання майбутніх педагогів на домінуючих засадах психолого-педагогічно-філософської фахової підготовки сприяє формуванню нової моделі підготовки вчителя, у якій буде враховано і глобальні виклики і національні особливості. Критеріями естетичного виховання майбутніх педагогів, як його результатами, є цілісне культурологічне знання української та світової культури, що є основою національної та європейської ідентичності, високий рівень емоційної культури, володіння методикою навчання як організація поетапного процесу від чуттєво-емоційного до інтелектуально-раціонального: відчуття – сприймання – формування образу – поняття – судження – умовиводу, вироблення педагогічного мовлення, розуміння уроку як певного дійства, що потребує продуманої і спонтанної режисури тощо. Методичні засоби, зміст і форми естетичного виховання майбутніх педагогів в єдності теорії і практики впливають на свідому та підсвідому сферу, на розвиток пам'яті й волі, уяви й фантазії, практичної дії та її результату.

Ключові слова: майбутні педагоги, фахова підготовка, естетичне виховання, інтернаціоналізація.

Постановка проблеми. Актуальність естетичного виховання майбутніх педагогів визначена пріоритетністю мети розвитку інтелекту і творчості, що врівноважує або згладжує суперечності між:

– програмованим штучним інтелектом і необмеженими можливостями людської особистості в зусиллях саморозвитку та самореалізації;

– необхідністю відмовитися від пріоритету «знаннєвої» парадигми фахової підготовки і реалізувати варіант емоційно-естетичної в концептах: «краса педагогічної дії», «педагогіка добра» (І. Зязюн), «Школа Радості», «педагогіка серця» (В. Сухомлинський), «калокагатія» (Платон, Г. Сковорода), «щастя» як задоволення потреб (А. Маслоу), «щастя дитини – єдине щастя на землі» (М. Лещенко) тощо;

– значними здобутками в теорії і практиці естетичного виховання (від Античності і до сьогодні) і дискусійністю питань сутності естетичного виховання, природи естетичного тощо;

– сучасними соціальними, культурними вимогами щодо професійної підготовки майбутніх педагогів і невирішеністю найважливіших проблем у розвитку їхньої педагогічної майстерності як системи компетенцій;

– необхідністю впровадження на всіх рівнях гуманістичної особистісно орієнтованої пара-

дигми розвивальної освіти і традиційною «знаннєвою», яка обмежує педагогічну міжсуб'єктну взаємодію, зокрема вищої школи, реалізацією завдань репродуктивного навчання, інформаційним теоретично-науковим наповненням тощо;

– пізнавальним, виховним і розвивальним потенціалом естетичного, художнього і недостатнім його використанням у фаховій підготовці майбутнього педагога, розвитку його особистості;

– цілісним загальним змістовим наповненням процесу фахової підготовки і частковим змістом у ній цілеспрямованої естетичної підготовки, зокрема в межах вивчення курсів філософії, педагогіки, психології, естетики, культурології, історії мистецтва, художньої культури тощо.

Стан розробленості проблеми. Проблема естетичного виховання дітей та молоді була предметом вивчення у працях багатьох учених в Україні та поза її межами в минулому і сьогодні. Зокрема, у працях А. Алексюка, В. Андрущенко, П. Блонського, Л. Божович, Л. Виготського, В. Галузинського, О. Глузмана, М. Євтуха, І. Зязюна, О. Киричука, О. Леонтьєва, М. Лещенко, Б. Лихачова, С. Максименка, Н. Миропольської, О. Олексюка, В. Петрушенка, О. Рудницької, Б. Теплової, Г. Троцько, Г. Шевченко, Ж. Юзвак, П. Яковсона й інших розкрито окремі психолого-

педагогічні аспекти естетичного виховання; філософські аспекти вирішення проблеми естетичного виховання особистості розкрито у працях Г. Квасова, А. Комарова, С. Кримського, В. Кудіна, В. Мазепи, В. Михальова, Л. Левчук, В. Личковах, О. Семашко й інших. Однак проблема естетичного виховання майбутніх учителів у сучасних умовах інтернаціоналізації вищої освіти цілком не розкрито, що і зумовило вибір теми нашої статті.

Метою статті є виявлення й обґрунтування сутності естетичного виховання у фаховій підготовці майбутніх учителів у сучасних умовах. У межах визначеної мети необхідно вирішити такі **завдання**: з'ясувати особливості фахової підготовки майбутніх педагогів у сучасних культурно-історичних умовах; виявити важливість естетичного виховання в умовах інтернаціоналізації вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Майбутніми педагогами звично називаємо здобувачів вищої освіти в навчальних закладах, якими, згідно із Законом України «Про вищу освіту», є класичний або педагогічний університет, педагогічна академія або інститут, чи педагогічний коледж, який може бути самостійним закладом вищої освіти або структурним підрозділом університету, академії чи інституту. Коледж провадить освітню діяльність, пов'язану із здобуттям ступеня бакалавра та / або молодшого бакалавра, відповідно інші заклади вищої освіти – бакалавра, магістра, а також провадить інноваційну освітню діяльність за ступенем доктора філософії [1].

Майбутній учитель, як засвідчують результати аналізу навчальних планів, освітньо-професійних програм, освітньо-кваліфікаційних характеристик, повинен мати відповідну соціально-гуманітарну, фундаментальну, природничо-наукову, загально-економічну, професійну теоретичну та практичну підготовку, а також уміти розв'язувати різні проблеми й завдання педагогічної діяльності.

Однією з важливих особливостей сучасного освітнього процесу є розширення освітнього простору, оскільки Законом у відповідь на виклики глобалізованого світу задекларовано сприяння мобільності студентів та викладачів, яка здійснює проект інтернаціоналізації вищої освіти в європейському просторі. Соціальне замовлення до кваліфікації та особистісних потреб майбутнього педагога зумовлене сучасним внутрішнім конкурентним ринком праці, а також глобалізаційними та євроінтеграційними процесами, які визначені Лісабонською стратегією. Основою оцінки якості вищої освіти і фахової підготовки майбутніх педагогів, а також освітньої діяльності вищих навчальних закладів, які займаються цією підготовкою, є стандарти вищої освіти, які вписані в р. III, ст. ст. 9 та 10 Закону «Про вищу освіту». Вони включають державний, галузевий і стандарт

вищого навчального закладу, який покликаний забезпечити освітню і професійну кваліфікацію майбутнього педагога. Створення Національної системи кваліфікацій враховує особливості і традиції української вищої школи, задовольняє інтереси ринку праці, узгоджується з Рамкою кваліфікацій для Європейського простору вищої освіти, Європейською рамкою кваліфікацій для навчання упродовж життя. Система зрозуміла для всіх країн-учасниць Болонського процесу, що важливо в умовах інтернаціоналізації вищої освіти.

Процес фахової підготовки майбутніх учителів здійснюється за двома ОКР «бакалавр»–«магістр». Причому у класичних університетах двоциклова підготовка «бакалавр» – «магістр» відбувається з більш пізньою педагогічною спеціалізацією, а в педагогічних університетах та інститутах – з ранньою педагогічною спеціалізацією. У процесі фахової підготовки майбутнього вчителя необхідно долати донедавна панівну настанову інформаційного знання насичення, водночас утверджувати особистісно орієнтовану підготовку, що передбачає важливість реалізації вимог до особистості педагога, безперервного професійного розвитку у вимірі володіння компетенціями.

Шляхами і засобами долання недоліків є використання: індивідуальних форм роботи зі студентами на противагу фронтальним і груповим, інтерактивних методів, які сприятимуть умінню логічно цілісно поєднувати інформацію з різних сфер знань, повсякденного соціально-культурного життя людини та спільноти, а також належна організація психолого-педагогічного, особливо, на нашу думку, філософського супроводу, що є чинником формування особистості майбутнього педагога, його пізнавально-когнітивної, естетично-емоційної та тілесно-фізичної культури, професійних і життєво необхідних компетенцій, здатності до емпатії та можливості бути успішним і щасливим в обставинах особистісного приватного життя та майбутній професійній діяльності.

В умовах фахової підготовки майбутніх педагогів специфіка естетичного виховання зумовлена особливостями професійного й особистісного розвитку, культурно-історичними обставинами розвитку вищої освіти України. Підготовку майбутніх учителів до виконання основних функцій викладання та навчання, організації й особистої партнерської участі в педагогічній комунікації доцільно визначати соціальними ролями коуча (англ. *coaching*), який бере на себе роль тренера, що здатний сприяти учневі у визначенні і досягненні життєвих цілей, успіху, тьютора (від англ. *tutor* – «учитель»), який веде індивідуальні чи групові заняття з учнями як репетитор, та фасилітатора (від англ. *facilitate*), який консультує учнів у процесі самостійного пошуку інформації тощо [3]. Для фахової підготовки майбутніх педагогів

найбільш прийнятними стосунками у процесі педагогічної взаємодії між викладачем і студентами є тьюторська форма навчання, особливо під час опанування студентами предметів тріади: педагогіка – психологія – філософія, у яких зосереджено основи теорії і настанови практики естетичного сприйняття себе і світу навколо себе за законами істини, добра і краси.

У межах нашого дослідження єдність психологічної, педагогічної, філософської підготовки з акцентом на проблемах естетичного виховання розглядаємо як можливість спрямувати фахову підготовку на досягнення ціннісних орієнтирів особистісного життя і професії, сформувані рефлексивне мислення, перспективу вирішення проблем людини та її буття. На нашу думку, змістове наповнення фахової підготовки майбутніх педагогів, особливо на ОКР «магістр», доцільно здійснювати дисциплінами психології, педагогіки та філософії.

Посилення ролі освіти в сучасному суспільстві зумовлює сталу потребу в педагогічних кадрах, утверджує масштабність і стабільність ринку праці для педагогічних фахівців, отже, і необхідність у спеціалізованих педагогічних університетах, які є провідними установами для забезпечення освітньої сфери педагогічним персоналом. Саме тому особливої уваги потребує цілісна система педагогічної та науково-педагогічної освіти, що в умовах дефіциту гуманітарного як творчого, емоційного на противагу інформаційно-технічному, відповідальна за продукування гармонійно розвиненої особистості, здатної до самопізнання, самореалізації та самоствердження. Меті досягнення потрібного академічного і практичного кінцевого результатів у підготовці майбутніх учителів повинні бути підпорядковані як освітні програми, так і навчальні дисципліни і модулі. Естетичне виховання майбутніх педагогів корелюється з метою отримання компетентності, яка є динамічною комбінацією знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, що визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти [1]. Отже, результати фахової підготовки майбутніх педагогів сьогодні визначаємо в термінах компетентностей, які наповнені прагматичним змістом, а саме включення в навчальний процес тих програм (курсів і модулів), засвоєння яких дає змогу майбутньому педагогу адаптуватися до вимог ринку праці, бути конкурентоспроможним, відчувати свою ідентичність у суспільно-культурному просторі держави проживання та Європи. Прагматизм намірів, сподівань і зусиль із боку як особистості, так і держави у процесі інтернаціоналізації освіти загострює важливість естетичного компонента, що є основою для емоційного, дає людині єдність чуттєвого

і раціонального досвіду шляхом від сприйняття через переживання до осмислення. Водночас варто пам'ятати, що критерій «прекрасне» як «досконале», «довершене» та його протилежність «потворне» є світоглядно-оціночними щодо будь-яких явищ в економіці, політиці тощо.

Сьогодні існують високі суспільні вимоги до фахової підготовки майбутніх педагогів. Адже йдеться про соціальну місію вчителя і ті суспільні перетворення, які пов'язані з його професійними цінностями. Передусім це ціннісні пріоритети в підготовці вчителя, реалізувати які можна шляхом збереження набутих українською школою і педагогічною наукою традицій і досвіду, а також раціонального засвоєння передового світового.

Однією з важливих проблем сучасних модернізаційних процесів є оновлення теоретико-методологічної основи у змістовому компоненті професійної підготовки майбутніх педагогів. Ідеться про надання особливого значення і ваги естетичному вихованню в модернізаційних, інтеграційних процесах професійної підготовки вчителя.

Інтеграція вищої української школи в європейський освітній простір здійснюється шляхом її інтернаціоналізації, що передбачає: рівнозначність європейських і українських дипломів; трирівневу систему підготовки у країнах, які входять у цей простір (бакалавр, магістр, докторський ступінь); єдине визначення обсягу навчального навантаження; забезпечення мобільності студентів, викладачів і дослідників на рівні експорту й імпорту освітніх послуг; забезпечення високої якості освіти.

У процесі інтернаціоналізації в освіті актуальний культурологічний підхід до виховання, оскільки внаслідок педагогічної взаємодії та взаємозв'язків посередництвом людини як суб'єкта культури виникають інноваційні явища як в особистісному, так і в суспільному житті.

Інтернаціоналізація у сфері освіти відображає світові глобалізаційні тенденції в освіті, передбачає євроінтеграційні процеси, які потребують докорінної модернізації української вищої школи, відкриває для сучасної України шляхи входження в європейський цивілізаційний простір, а естетичне виховання майбутніх педагогів у цих умовах стає у процесі фахової підготовки стратегічним завданням.

Чинниками розвитку процесу естетичного виховання майбутніх учителів є розробленість естетичної теорії в єдності філософського, психологічного, культурологічного знання; розвиток естетики як окремої філософської дисципліни (із 70-х рр. XX ст.); методологія вищої освіти у визначенні пріоритету гуманістичної, особистісно орієнтованої парадигми; настанови національного світогляду та ментальності, які утверджують у життєвому світі майбутнього вчителя як суб'єкта

естетичного виховання цінності краси, правди, добра; мистецькі, народні художньо-естетичні традиції в українській культурі; освітні традиції в культурно-історичному розвитку народу.

Обов'язковою умовою естетичного виховання майбутніх педагогів є емоційно-психологічна атмосфера навчального закладу загалом, усіх моментів педагогічної взаємодії, людинознавчий, людиноцентричний зміст і методи навчального-виховного процесу. Досконалі педагогічні умови процесу фахової підготовки майбутніх педагогів забезпечать досягнення очікуваного результату, утвердять, за І. Зязюном, «красу педагогічної дії» та її наслідків [2]. Критеріями естетичного виховання майбутніх педагогів, як його результатами, є цілісне культурологічне знання української та світової культури, що є основою національної та європейської ідентичності, високий рівень емоційної культури, володіння методикою навчання як організацією поетапного процесу від чуттєво-емоційного до інтелектуально-раціонального: відчуження – сприймання – формування образу – поняття – судження – умовиводу, вироблення педагогічного мовлення, розуміння уроку як певного дійства, що потребує продуманої і спонтанної режисури тощо. Методичні засоби, зміст і форми естетичного виховання майбутніх педагогів в єдності теорії і практики впливають на свідому та підсвідому сфери, на розвиток пам'яті й волі, уяви і фантазії, практичної дії та її результату.

Сучасна освітня ситуація з естетичним вихованням виявляє посилення мотиваційної сфери особистості, урахування її потреб, цінностей та інтересів в орієнтації на досягнення стану задоволення (емоційного, фізичного, пізнавального), щастя, успіху на основі сприйняття, розуміння, творення естетичного як прекрасного (розуміння якого вкрай суб'єктивне) у природі, в особистісному і суспільному бутті, у культурі свого народу і світовій.

Естетичне виховання майбутніх педагогів на домінуючих засадах психолого-педагогічно-

філософської фахової підготовки сприяє формуванню нової моделі підготовки вчителя, у якій буде враховано і глобальні виклики і національні особливості, як-от риси національного характеру та настанови ментальності, релігійна культура, специфіка обрядовості, соціонормативної культури тощо.

Висновки і пропозиції. Проаналізувавши особливості естетичного виховання майбутніх учителів у сучасних умовах фахової підготовки, ми виявили відсутність цілісної теорії і практики естетичного виховання у вищій школі, аксіологічні підходи до реалізації цього процесу, розуміння мистецтва як виняткового засобу формування естетичної культури особистості, що утверджує в понятійно-термінологічному апараті проблеми поняття «художньо-естетичне», використання національних художньо-естетичних традицій, естетичного потенціалу релігійної культури, водночас негативний вплив різноманітних засобів маскультури, а головне, недостатній рівень психологічної, філософської культури майбутніх педагогів, володіння якою дозволить врівноважити баланс у пошуках задоволення, насолоди й обов'язку як відповідальності за все, що відбувається в особистісному і професійному бутті. Таке розуміння естетичного виховання корелює його психологічні механізми з емоційним, а наслідки – з морально-етичним.

Список використаної літератури:

1. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556–УІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1556-18>.
2. Зязюн І., Сагач М. Краса педагогічної дії : уавчальний посібник для вчителів, аспірантів, студентів середніх та вищих навчальних закладів. Київ : Українсько-Фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. 302 с.
3. Нова українська школа : poradnik dla vchitelja / za zag. red. Н. Бібік. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди»», 2017. 206 с.

Hnativ Z. The problem of aesthetic education of future education in the professional training process

The essence of a esthetic education in the professional training of future teachers in modern conditions is revealed in the article; the peculiarities of this process in the context of internationalization of higher education have been clarified. The results of professional training of future teachers today are defined in terms of competencies that are filled with pragmatic content, namely the inclusion in the educational process of programs, the development of which allow the future teacher to adapt to the requirements of the labor market, to be competitive, to feel their identity in social and cultural life and Europe. The pragmatism of intentions, aspirations and efforts on the part of the individual and the state in the process of internationalization of education sharpens the importance of the aesthetic component, which is the basis for the emotional, gives the person the unity of sensual and rational experience through perception through experience to comprehension. The aesthetic education of future teachers on the dominant principles of psychological, pedagogical and philosophical professional training contributes to the formation of a new model of teacher training, which will take into account the global challenges and national peculiarities, which is the basis of national and European identity, high level of emotional culture, mastery of methodical learning as an organization of a staged process inform sensual and emotional to the intellectual and rational, feeling – perception – the image of – concept – judgment – reasoning,

develop educational broadcasting, understanding the lesson as a specific action, which requires deliberate and spontaneous directing others. Methods, content and forms of aesthetic education of future teachers in the unity of theory and practice affect the conscious and subconscious sphere, the development of memory and will, imagination and imagination, practical action and its result.

Key words: *future teachers, professional training, aesthetic education, internationalization.*